

Radomir Kukobat

## DEMOGRAFSKI RAST STANOVNIŠTVA U VOJVODINI I PRILIV IZBEGLICA IZ HRVATSKE I BiH U PERIODU 1991-1997 GODINA

**Apstrakt** U ovom radu autor analizira podatke dobijene popisom izbeglica 1996. godine i popisom stanovništva 2002. godine u Srbiji s osnovnim ciljem da se utvrdi uticaj koji je na demografske rast u pokrajini Vojvodini imao dolazak izbeglica iz Hrvatske i Bosne i Hercegovine u periodu 1991-1997 godina. Analizom podataka je utvrđeno da je dolazak izbeglica presudno uticao na demografski rast stanovništva u Vojvodini tokom poslednje decenije 20. veka, ali je taj priliv novog stanovništva, zbog niskog nataliteta i visoke stope emigracije, samo ublažio negativne populacione trendove u budućnosti. Postoje razlike u nekim socio-demografskih karakteristikama između izbegličkog i domicilnog stanovništva ali one nisu toliko velike da bi značajnije uticale na promenu socio-demografskih karakteristika ukupne populacije u pokrajini. Dolazak izbeglica pretežno srpske nacionalnosti, međutim, jeste značajno uticao na promene nacionalne strukture stanovništva. Nastale promene u demografskoj slici Vojvodine su trajnog karaktera budući da se većina izbeglica stalno naselila u pokrajini.

**Ključne reči:** izbeglice, Vojvodina, demografija, uticaj, stanovništvo, popis, struktura

### Uvod

Raspad Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (SFRJ) i ratovi koji su usledili u periodu 1991.-1995. godina pokrenuli su najveći izbeglički talas u Evropi posle Drugog svetskog rata. Stotine hiljada ljudi iz novoproglašanih samostalnih država Hrvatske i Bosne i Hercegovine (BiH)

bilo je prinuđeno da napusti svoje domove i spas potraži u nekom drugom delu bivše SFRJ, Evrope i čitavog sveta.

Najviše ljudi iz Hrvatske i BiH prihvatila je bivša jugoslovenska republika Srbija, zbog čega je godinama bila prva u Evropi po broju izbeglica. Zbog velikog broja izbeglica i usporenog rešavanja izbegličkih pitanja, Visoki komesarijat Ujedinjenih nacija za izbeglice (UNHCR) je Srbiju 2008. godine proglasio za zemlju s produženom izbegličkom krizom koja traje do danas.

### **Izbeglice u Srbiji**

Izbeglice su u Srbiju i njen glavni grad Beograd u prvoj polovini devedesetih godina neprekidno pristizale, ali taj priliv je bio različitog intenziteta. U tom procesu zapravo mogu se uočiti četiri velika talasa u kojim je u kratkom vremenskom roku pristizao veliki broj ljudi (Grafikon 1.):

I - Početak ratnih sukoba u Hrvatskoj (avgust - novembar 1991.),

II - Početak ratnih sukoba u BiH (april - septembar 1992.),

III - Pad RSK<sup>1</sup> i zapadnog dela RSp<sup>2</sup> (jul – avgust 1995.),

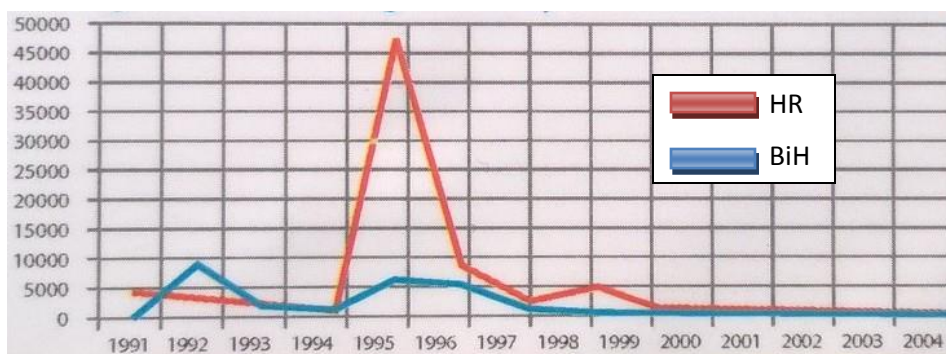
IV - Reintegracija istočnog dela RSK u ustavno-pravni poredak Hrvatske (1997.)<sup>3</sup>.

---

<sup>1</sup> RSK – Republika Srpska Krajina. Srbi u Hrvatskoj proglasili su 1991. godine Republiku Srpsku Krajinu, kao svoju novu nacionalnu državu. Zapadni deo samoproglashene države obuhvatala su područja Banije, Korduna, Like i Dalmacije, s kojih je stanovništvo proterano u avgustu 1995. godine u akciji hrvatskih oružanih snaga poznatoj pod nazivom “Oluja”. Srpsko stanovništvo je tada izbeglo u Srbiju.

<sup>2</sup> RSp – Republika Srpska. Deo Bosne i Hercegovine u kojem Srbi čine većinu stanovništva koji je Dejtonskim mirovnim sporazumom iz 1995. godine proglašen zasebnim entitetom s vrlo visokim stepenom autonomije u okviru BiH.

<sup>3</sup> Istočni deo RSK činile su oblasti istočne Slavonije, Baranje i zapadnog Srema. Posle pada zapadnih područja RSK po slovu Dejtonskog mirovnog sporazuma istočna područja su se mirnim putem reintegrisala u ustavno-pravni poredak Republike Hrvatske. Proces reintegracije je okončan 1997. godine kada je više hiljada ljudi iz pobrojanih oblasti prešlo u Srbiju gde su kasnije dobili status izbeglica.



**Grafikon 1: Izbeglički talasi (Izvor nepoznat)**

Formalno pravno, međutim, sve izbeglice u Srbiji nisu imale isti status. Nadležni državni organi njima su zvanično dodeljivale tri vrste statusa:

1. Izbeglice
2. Ratom ugrožena lica<sup>4</sup>
3. Prognana lica<sup>5</sup>

Izmenama Zakona o izbeglicama u Republici Srbiji<sup>6</sup> nestali su i pojmovi “ratom ugrožena lica” i “prognana lica”, ali taj zakon i dalje nije sasvim saglasan sa međunarodnom Konvencijom o status izbeglica iz 1951. godine, u kojoj se kaže: „Izraz izbeglica će se primenjivati na svako lice... koje se... bojeći se opravdano da će biti progonjeno zbog svoje rase, svoje vere, svoje nacionalnosti, svoje pripadnosti nekoj socijalnoj grupi ili svojih političkih mišljenja nađe izvan zemlje čije državljanstvo ima...”<sup>7</sup> Po međunarodnom pravu, dakle, izbeglicom se smatra svaka osoba koja je po navedenim okolnostima napustila zemlju čiji je državljanin, dok srpski Zakon status izbeglice

<sup>4</sup> U grupu „ratom ugroženih lica“ svrstani u pripadnici nekadašnje Jugoslovenske narodne armije (JNA) i civilna lica na služanju u JNA, te članovi njihovih porodica, koji su posle raspada SFRJ zajedno s vojskom napustili otepljene jugoslovenske republike i došli u Srbiju.

<sup>5</sup> Status “prognanih lica” dodeljen je Srbima koji su izbegli posle akcije “Oluja” u avgustu 1995. godine.

<sup>6</sup> Zakon o izbeglicama, "Službeni glasnik RS" br. 18/92, 42/2002 i 30/2010

<sup>7</sup> <http://www.unhcr.rs/media/1951RefugeeConventionSer.pdf>

priznaje samo „Srbima i građanima drugih nacionalnosti koji su usled pritiska hrvatske vlasti ili vlasti u drugim republikama, pretnjom genocidom, kao i progona i diskriminacije zbog njihove verske i nacionalne pripadnosti ili političkog uverenja bili prinuđeni da napuste svoja prebivališta u tim republikama i izbegnu na teritoriju Republike Srbije“.

Prvi popis izbeglica u tadašnjoj Saveznoj Republici Jugoslaviji<sup>8</sup> obavljen je 1996. godine (Tabela 1) kada je u Srbiji bilo evidentirano 537937 izbeglica i još 80244 drugih “ratom ugroženih lica”. Pokazalo se tada kako je ubedljivo najviše izbeglica koje su došle u Srbiju smešteno u Autonomnoj Pokrajini Vojvodini<sup>9</sup>. Noviji podaci pokazuju da zapravo oko polovine izbeglica koja su se nastanile u Srbiji danas živi u Vojvodini<sup>10</sup>. Reč je o području koje je u prošlosti bilo izrazito migratorno sa više istorijskih talasa doseljavanja i raseljavanja.

Region	Izbeglice	Ratom ugrožena lica	Ukupno
Vojvodina	229811	29908	259719
Beograd	140662	30293	170955
Centralna Srbija*	167464	20043	190626
Srbija (ukupno)	537937	80244	621300

**\*Zajedno sa Kosovom i Metohijom**

**Tabela 1: Rezultati popisa izbeglica u SRJ 1996. godine [2]**

## **Izbeglice u Vojvodini**

<sup>8</sup> Posle raspada SFRJ dve jugoslovenske republike – Srbija i Crna Gora – proglasile su 27. aprila 1992. godine novu, zajedničku, državu koju su nazvale Savezna Republika Jugoslavija (SRJ). Odnosi između dve države-članice SRJ redefinisani su početkom 2003. godine kada je proglašena država „Srbija i Crna Gora“, ali je i ta zajednica država prestala da postoji 2006. godine pošto je Crna Gora proglasila samostalnost.

<sup>9</sup> Po Ustavu Republike Srbije, Vojvodina je jedna od njene dve autonomne pokrajine (druga autonomna pokrajina je Kosovo i Metohija).

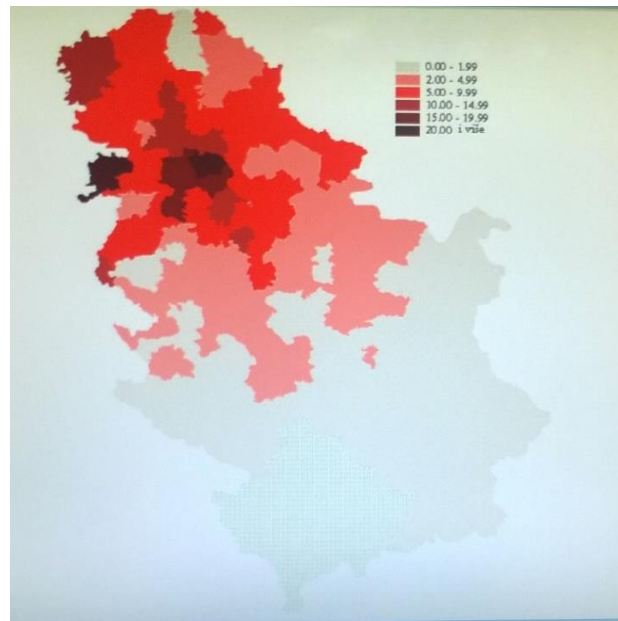
<sup>10</sup> Podaci iz zvanične statistike Komesarijata za izbeglice i migracije Republike Srbije (KIRS) -

<http://www.kirs.gov.rs/docs/statistika/izbirl2016.pdf>

Velike demografske promene u Vojvodini beležimo od 1919. godine kada su na području današnje pokrajine kolonizovani dobrovoljci srpske vojske u Prvom svetskom ratu s područja današnje Bosne i Hercegovine i Hrvatske. Nove promene nastupile su posle izbijanja Drugog svetskog rata i okupacije tadašnje Kraljevine Jugoslavije od strane nacističke Nemačke i njenih saveznika 1941. godine, kada je došlo do masovnog progona Jevreja, pa i dela kolonista u Vojvodini koji su od strane okupacionih vlasti iz Mađarske proterani u krajeve iz kojih su došli. Posle sloma Nemačke i njenih saveznika te završetka Drugog svetskog rata 1945. gotovo svi Nemci iz Vojvodine (do tada treća etnička zajednica po brojnosti u pokrajini) pobjegli su u Nemačku, posle čega je usledio nov talas kolonizacije u kojem su nove komunističke vlasti u pokrajinu naselile na desetine hiljada porodica (uglavnom srpskih) iz Hrvatske, Bosne i Hercegovine i Crne Gore. I u kasnijem periodu, sve do raspada SFRJ, Vojvodina je sve vreme bila imigraciono područje s tim da su razlozi te imigracije uglavnom bili ekonomske prirode.

Upravo u krajevima iz kojih je došao najveći broj kolonista, 1991. (Hrvatska) i 1992. (BiH) godine buknu li su ratovi u kojim su izbeglice ponovo krenule put Srbije. Oni su uglavnom stizali na područje Beograda i Vojvodine, što se može objasniti pre svega porodičnim vezama i očekivanjem pomoći od rodbine koja se prethodno, što u ranijim kolonizacijama što kasnije, već bila naselila na ta područja. Zbog rodbinskih odnosa i međusobnih poseta, izbeglice su nesumnjivo i bolje poznavale glavni grad Srbije i Vojvodinu nego mesta južno od Beograda, što je takođe navelo neke od njih da smeštaj potraže baš u tim krajevima. Još jedan razlog je verovatno bio i to što Beograd i Vojvodina predstavljaju ekonomski razvijeniji deo zemlje, pa su izbeglice mogle računati da će tu lakše naći posao i obezbediti egzistenciju.

U političkim kritikama na račun tadašnje vlasti u Srbiji<sup>11</sup> može se naći i tvrdnja kako su srpske izbeglice namerno usmeravane u Vojvodinu da bi se uvećalo srpsko stanovništvo i izmenila nacionalna struktura u toj pokrajini, ali za takve tvrdnje nema dokaza. U periodu posle akcije hrvatske vojske “Oluja” iz avgusta 1995. godine bilo je pokušaja tadašnje vlasti da novopridošle izbeglice upute na Kosovo i Metohiju, ali se od toga ubrzo odustalo.



**Slika 1: Raspored izbeglica po opštinama [6]**

U prinudnim migracijama izazvanim ratovima na prostoru bivše SFRJ u pojedinim područjima i opštinama u Srbiji koncentrisan je vrlo veliki broj izbeglica (Slika 1), dok neka mesta i područja, južno od Beograda, praktično nisu ni osetila izbeglički talas.

---

<sup>11</sup> U Srbiji je tokom poslednje decenije 20. veka na vlasti bio Slobodan Milošević, koji je vlast osvajao i održavao nedemokratskim i nasilnim sredstvima. Kada je 24. septembra 2000. godine izgubio izbore za predsednika SRJ, Milošević je pokušao da se održi na vlasti tako što je falsifikovao rezultate glasanja, što je izazvalo masovne proteste pristalica tadašnje opozicije. Nezadovoljstvo je kulminiralo u demonstracijama u Beogradu 5. oktobra 2000. u kojim je odbranjena izborna volja građana, a Milošević svrgnut s vlasti.

Na području Vojvodine u pojedinim opštinama broj izbeglica je izuzetno značajan u odnosu na ukupan broj stanovnika (Tabela 2). Apsolutni rekorder je opština Šid u kojoj izbeglice prema rezultatima popisa iz 2002. godine čine čak 23,43 odsto stanovništva. Tek nešto manji procenat zabeležen je u Indiji (21,05%), Sremskim Karlovcima (18,95%) i Staroj Pazovi (18,62%).

Poredeći podatke popisa stanovništva iz 2002. s onim iz 1991. godine<sup>12</sup>, možemo videti da je broj stanovnika u Vojvodini u tom period porastao za 2,81% i da je udeo izbegličkog stanovništva u opštoj populaciji iznosio 9,18 posto. Broj stanovnika pokrajine u istom periodu, međutim, smanjen je za 5,92% ukoliko ne računamo izbeglice. Među prvih deset opština u pokrajini po učešću izbeglica u ukupnom stanovništvu, samo dve (Temerin i Novi Sad) 2002. godine bi imale (simboličan) rast broja stanovnika čak i kada se ne bi računale i izbeglice.

Opština	Broj izbeglica	Učešće (%)	1991. (ukupno)	2002. (ukupno)	2002. (bez izbegl.)	Rast (ukupno) 1991.-2002.	Rast bez izbegl. 1991.-2002.
ŠID	9.133	23,43	35.578	38.973	29.840	8,32	-15,86
INĐIJA	10.444	21,05	42.849	49.609	39.165	13,41	-8,14
SREM. KARLOVCI	1.675	18,95	7.403	8.839	7.164	16,25	-2,98
STARA PAZOVA	12.582	18,62	55.871	67.576	54.994	17,44	-1,44
RUMA	9.859	16,43	53.856	60.006	50.147	9,88	-6,47
IRIG	1.870	15,17	11.553	12.329	10.459	5,93	-9,00
TEMERIN	3.826	13,53	24.386	28.275	24.449	13,54	0,23
APATIN	4.363	13,30	31.850	32.813	28.450	2,71	-10,21
NOVI SAD	37.599	12,56	261.121	299.294	261.695	12,48	0,20
SOMBOR	11.912	12,25	94.081	97.263	85.351	3,03	-8,81
<b>VOJVODINA (UKUPNO)</b>	<b>186.463</b>	<b>9,18</b>	<b>1.970.195</b>	<b>2.031.992</b>	<b>1.845.529</b>	<b>2,81</b>	<b>-5,92</b>

**Tabela 2: Opštine s najvećim udelom izbegličkog stanovništva u Vojvodini po popisu iz 2002. godine [1]**

Da je za demografski rast stanovništva u Vojvodini u periodu 1991.-2002. godina presudan bio dolazak izbeglica pokazalo se već u popisu 2011. godine, kada je popisano bezmalo 100000

<sup>12</sup> Poslednji popis stanovništva na čitavoj teritoriji bivše SFRJ obavljen je 1991., a prvi popis stanovništva u Srbiji posle raspada SFRJ 2002. godine.

stanovnika manje nego devet godina ranije (Tabela 3). Efekat dolaska izbeglica na demografska kretanja u pokrajini sada se ogleda u usporavanju negativnih trendova. Prema pojedinim istraživačima, pozitivni efekti dolaska izbeglica na demografsku sliku Vojvodine potpuno će nestati sredinom ovog veka [6].

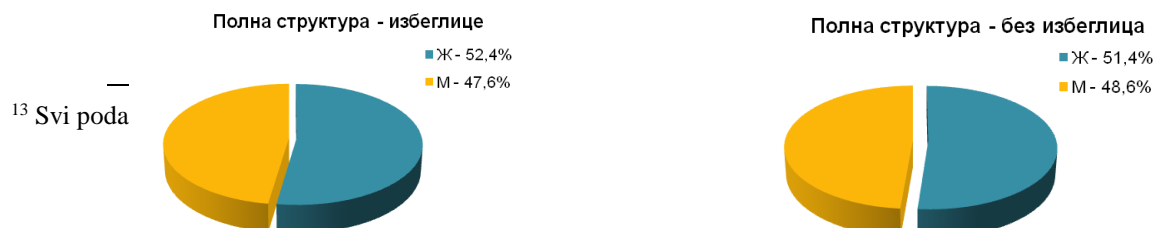
	2002.	2011.	Rast (%)
VOJVODINA	2031992	1931809	-4,93

Tabela 3: Stanovništvo Vojvodine 2002-2011 [3] [4]

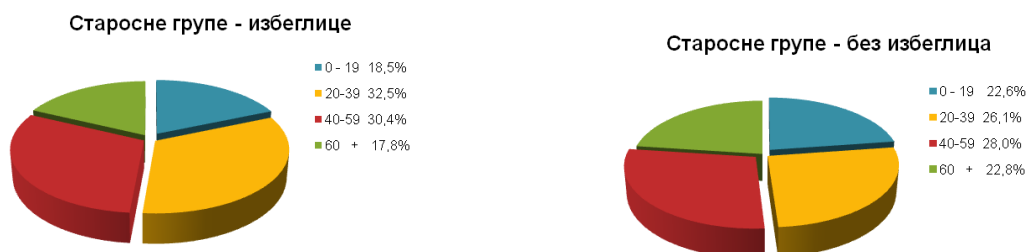
### Demografske karakteristike

Upoređujući socijalne i demografske karakteristike izbeglica s onim u opštoj populaciji, može se zaključiti da je izbegličko stanovništvo nešto mlađe (Tabela 4), ali i da je boljeg obrazovanja (Grafikon 2)<sup>13</sup>. Podaci prezentovani u ovom odeljku odnose se na područje čitave Srbije, budući da autor nije pronašao klasifikovane podatke samo za područje Vojvodine. Korišćenje metoda analogije u zaključivanju, međutim, potpuno je opravdano u ovom slučaju pošto u ukupnom broju izbeglica (uzorku) u Srbiji, izbeglice u Vojvodini učestvuju sa oko 50 posto. Stoga se s potpunom sigurnošću može reći da sve navedene karakteristike koje se odnose na čitavu izbegličku populaciju u Srbiji važe i za izbegličku populaciju u Vojvodini.

Polna struktura izbeglica približno odgovara polnoj strukturi u opštoj populaciji, dok se u razvrstavanju po starosnim grupama uočava razlika u broju pripadnika starosne grupe od 20 do 39 godina (32,5% izbeglice, 26,1% opšta populacija) i grupe od 40 do 59 godina (30,4% izbeglice, 28% opšta populacija).







**Grafikon 2: Demografske karakteristike izbeglica [1]**

	Prosečna starost stanovništva (u godinama)
Izbeglice	39,4
Bez izbeglica	40,2

**Tabela 4: Starost stanovništva [1]**

Opšta populacija ima više pripadnika u starosnoj grupi 0-19 godina, što je i logično budući da su u trenutku popisa u toj starosnoj grupi među izbeglicama bili samo oni koji su u najranijem uzrastu napustili svoje domove. Takođe, opšta populacija ima više pripadnika u starosnoj grupi od 60 i više godina.

Iz prezentovanih podataka vidi se, dakle, kako je većina izbeglica u životnoj dobi od 20 do 59 godina, a to je period života s najvećom radnom, kognitivnom i svakom drugom sposobnošću čoveka. Primetno je takođe da izbeglice imaju malo bolju obrazovnu strukturu nego opšta populacija (Grafikon 3).



**Графикон 3: Образовна структура [ 1 ]**

Nešto bolju obrazovnu i starosnu strukturu избеглица може се објаснити општепознатом чињеницом да су у распаду SFRJ студенти српске националности са универзитета у Загребу, Сарајеву, Мостару и других места у Хрватској и БиХ своје школовање махом наставили у Србији. Сциолози такође указују на чињеницу да су млађи и образовани људи “лакше покретљиви” односно да се брже и лакше одлучују да промене место пребивалишта уколико им је у изгледу бољи посао или, опште, мање неизвесна будућност. Познато је такође да су многе породице из ратом захваћених подручја “скланјале” своје млађе чланове на сигурно (у Србију). Такође, сасвим је могуће (mada nije dokazano) да међу образованим и млађим људима има више противника рата и насиља него у другим друштвеним групамa, што би значило да је извештан број људи који припадају тој групи ратна подручја напустио из идеолошких разлога. Ипак, разлике socio-demografskih карактеристика између избегличког и domicilnog становништва нису толико велике и значајне да би се могло рећи како је долазак избеглица uticao на промену socio-demografskih карактеристика ukupne populacije у Vojvodini<sup>14</sup>.

<sup>14</sup> Аутору овог рада нису познати подаци о просечној старости и образовању српских избеглица које су нпр. дошле у Републику Српску (из делова БиХ под контролом бошњачких и хрватских војних снага) али верује да би ти подаци показали како су избеглице у RSp у просеку старије и нижег образовања од оних које су прешле у Србију. Будући да нема доказа о томе да су људи у крајевима из којих долазе избеглице нпр. бољег образовања од становништва Vojvodine јасно је да разлике у образовању између избегличке и domicilne populacije које се виде (mada nisu izuzetno velike) из

## Promene u nacionalnoj strukturi

Nacionalna struktura stanovništva u Vojvodini uspostavljena posle Drugog svetskog rata i kolonizacije uglavnom je bila očuvana sve do raspada SFRJ (Tabela 5). Nizak natalitet i iseljavanje domicilnog stanovništva, međutim, obeležili su devedesete godine dvadesetog veka u pokrajini. Ratovi u najbližem okruženju, sankcije koje su bile nametnute SRJ od strane međunarodne zajednice<sup>15</sup>, kao i opšti osećaj bespesperktivnosti pokrenuli su mnoge ljude iz Vojvodine (i drugih delova Srbije) da se isele u inostranstvo, dok su s druge strane u pokrajinu pristizale desetine i desetine hiljada srpskih izbeglica iz Hrvatske i BiH. To su nesumnjivo bila dva glavna razloga zbog kojih je u periodu između dva popisa u Vojvodini značajno izmenjena nacionalna struktura stanovništva (Tabela 6).

Nacionalnost	Srbi	Mađari	Jugosloveni	Hrvati	Slovaci	Crnogorci	Rumuni	Romi	Ostali
Popisano	1143723	339491	174295	74808	63545	44838	38809	24366	101607

Tabela 5: Nacionalna struktura stanovništva u Vojvodini po popisu iz 1991. godine [4]

Ako se podaci o nacionalnoj strukturi iz 1991. godine uporede s onim iz 2002. jasno se vidi da rast broja Srba u Vojvodini, ipak, nije samo posledica dolaska izbeglica već i promene u nacionalnom opredeljenju dela stanovnika. Najveći pad se beleži kod građana koji su 1991. izjasnili kao Jugosloveni, čiji je broj između dva opisa smanjen čak za 71,38 posto. Može se pretpostaviti da se

---

uporednih podataka mogu objasniti samo tako da su oni, uslovno rečeno, stariji i nižeg obrazovanja među izbeglicama otišli negde drugde.

<sup>15</sup> Savet bezbednosti Ujedinjenih nacija je 30. maja 1992. godine zaveo vrlo oštre ekonomske i političke sankcije SRJ, koje su uključivale zabranu trgovine, naučne saradnje, međunarodnih sportskih takmičenja i niz drugih ograničenja. Sankcije su ublažene posle potpisivanja Dejtonskog mirovnog sporazuma, a trajno i u potpunosti ukinute tek posle pada Slobodana Miloševića 2000. godine.

većina tih ljudi sada drugačije nacionalno izjašnjava pa i da među njima ima onih koji su 2002. popisani kao Srbi. Verovatno se i jedan broj građana Vojvodine koji se sada izjašnjavaju kao Srbi na ranijim popisima izjašnjavao kao Crnogorci. Time se može objasniti i vrlo značaj pad broja Crnogoraca u pokrajini (20,79%).

Nacionalnost	Srbi	Mađari	Jugosloveni	Hrvati	Slovaci	Crnogorci	Rumuni	Romi	Ostali
Popisano	1321807	293299	49881	56546	59021	35513	34576	29057	-
Rast (u %)	15,57	-13,61	-71,38	-29,75	-7,12	-20,79	-10,91	19,25	-

**Tabela 6: Nacionalna struktura stanovništva u Vojvodini po popisu iz 2002. godine [3].**

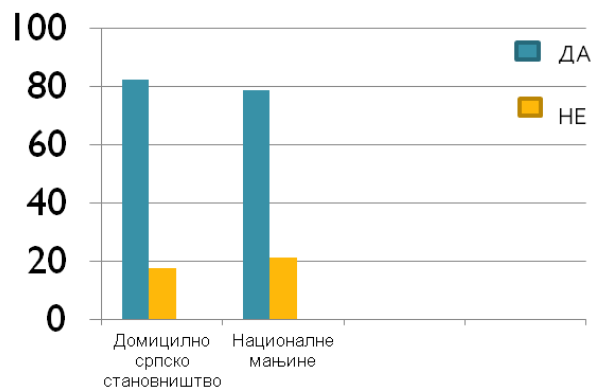
Iz predočenih podataka može se takođe zaključiti kako su tokom devedesetih godina iz pokrajine odlazili i Srbi i pripadnici manjinskih zajednica što znači da su ekonomski razlozi, ipak, bili dominantni u tom emigracionom procesu<sup>16</sup>. Da nije bilo tako, odnosno da su se vojvođanski Srbi iseljavali u značajno manjem obimu nego pripadnici nacionalnih manjina, učešće srpskog stanovništva u ukupnoj populaciji bilo bi još veće nego što je pokazao popis iz 2002. godine.

## **Integracija**

Od početka ratova u bivšoj SFRJ i prvog izbegličkog talasa koji je zapljusnuo Srbiju prošlo je četvrt veka, a od završetka ratova u Hrvatskoj i BiH više od 20 godina. Reč je nesumnjivo o dugom vremenskom periodu koji je bio dovoljan da se slegnu i, kako smo prethodno pokazali i videli, snažni demografski potresi u Vojvodini.

<sup>16</sup> U slučaju vojvođanskih Hrvata može se govoriti i o političkim razlozima iseljavanja, zbog čega je i pad broja pripadnika te nacionalne zajednice u Vojvodini bio veći nego kod ostalih - 29,75%.

Istraživanje koje je među izbeglicama u Vojvodini obavljeno u maju 2015. godine za potrebe Fonda za pružanje pomoći izbeglim prognanim i raseljenim licima pokazalo je da je proces integracije izbeglica u novu društvenu sredinu praktično završen (Grafikon 4.)



**Grafikon 4: Stavovi izbeglica [5]**

**Grafikon 5: Odnosi sa domicilnim stanovništvom [5]**

Rezultati citiranog istraživanja pokazali su da izbeglice sebe većinom doživljavaju kao stalne stanovnike Vojvodine i da vrlo mali broj njih (10,8%) uopšte razmišlja o povratku. A i za povратак u mesto prethodnog prebivališta, kažu, opredelili bi se samo u slučaju da im se obezbede bolji uslovi za život od onih koje sada imaju u Vojvodini. Značajan broj izbeglica u Vojvodini (30,6%) priželjkuje odlazak na rad u inostranstvo, što je posledica teških ekonomskih prilika u Srbiji i nije tema ovog rada. Ubedljiva većina ljudi koji su izbegli u Vojvodinu smatra da je između njih i srpskog stanovništva koje su zatekli uspostavljen visok stepen međusobnog razumevanja (82%), dok tek malo manje (78%) njih veruje da su isti takvi odnosi uspostavljeni i sa pripadnicima nacionalnih zajednica (Grafikon 5). S takvom ocenom međusobnih odnosa u potpunosti se slaže i podatak da zanemarljivo mali broj izbeglica (2,8%) veruje da su u budućnosti mogući etnički sukobi i napetosti u Vojvodini. Citirani stavovi pokazuju kako izbeglice vide Vojvodinu kao svoj

nov dom što može značiti samo to da su i demografske promene u Vojvodini izazvane njihovim dolaskom - trajnog karaktera.

### **Zaključak**

Dolazak izbeglica uglavnom srpske nacionalnosti iz drugih delova nekadašnje Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije u Vojvodinu značajno je uticao na demografski rast stanovništva te pokrajine. Na srednji i duži rok, međutim, priliv izbeglica iz ratom zahvaćenih republika bivše Jugoslavije samo je usporio nepovoljne depopulacione trendove u pokrajini. Pozitivni efekti dolaska izbeglica na demografsku sliku Vojvodine se ubrzano gube i već 2011. su bili manje vidljivi, a u potpunosti će nestati do polovine 21. veka.

Izbeglice koje su došle u Vojvodinu u periodu 1991.-1997. u proseku su nešto mlađe od domicilnog stanovništva i boljeg obrazovanja, ali ta razlika nije toliko velika da bi uticala na prosečnu starost i obrazovnu strukturu ukupnog stanovništva. Dolazak izbeglica u Vojvodinu posle raspada SFRJ, međutim, jeste uticao na promenu nacionalne strukture stanovništva, mada nije bio jedini faktor uticaja. Demografska slika i nacionalna struktura u Vojvodini menjala se i pod uticajem snažnog emigracionog procesa u kojem je domicilno stanovništvo svih nacionalnosti tokom poslednje decenije 20. veka napuštalo pokrajinu uglavnom zbog ekonomskih razloga. Istovremeno, zbog značajne promene političkih okolnosti, većina građana pokrajine koji su se izjašnjavali kao Jugosloveni promenili su svoje nacionalno opredeljenje.

Proces integracije izbeglica u stalno stanovništvo Vojvodine je danas praktično završen. Time demografske promene u pokrajini nastale dolaskom izbeglica iz drugih krajeva bivše Jugoslavije tokom devedesetih godina 20. veka poprimaju stalni karakter.

**Summary** In this article author analyzes the data from a census of refugees in 1996 and 2002 census in Serbia with a basic aim to determine the impact of refugees population in demographic development of Vojvodina in period 1991-1997. By analyzing the data, we can tell that the arrival of refugees crucial influence on the demographic growth of the population in Vojvodina during the last decade of the 20th century, but that the influx of new population due to low birth rates and high rates of emigration only mitigate adverse population trends in the future. There are socio-demographic differences between refugees and local population, but they are not so large that it would significantly affect the change of socio-demographic characteristics of the total population in the province. However, arrival of refugees mostly of Serbian nationality significantly influenced by the change of the national structure of the population. The changes of the demographic picture of Vojvodina are forever because most refugees settled in the province permanently.

**Keywords:** refugees, Vojvodina, demography, influence, population, census, structure

### **Literatura**

1. "Izbeglički korpus u Srbiji, prema podacima popisa stanovništva 2002", Ministarstvo za ljudska i manjinska prava Srbije i Crne Gore, Beograd 2004.
2. "Pregled broja izbeglica i interno raseljenih lica u Republici Srbiji", Komesarijat za izbeglice i migracije RS, Beograd 2015.
3. "Popis stanovništva, domaćinstava i stanova u 2002.", Knjiga 1, Beograd 2003.
4. [www.popis2011.stat.rs](http://www.popis2011.stat.rs)
5. "Integracija izbeglica u Vojvodini – činjenice i stavovi", Fond za pružanje pomoći izbeglim, prognanim i raseljenim licima, Novi Sad 2015.

6. "Izbeglištvo i demografski rast stanovništva Srbije", Radoslav Stevanović, Institut društvenih nauka, Beograd 2005.